

BLOGI

Venäjän aloittama sota heikentää kasvunäkymiä ehkä vain väliaikaisesti Euroopassa ja Suomessa

Suomen talous, Venäjän talous | 18.03.2022 | Juha Kilponen

KIRJOITTAJA

Juha Kilponen
Osastopäällikkö

Putinin perusteeton hyökkäys Ukrainaan aiheutti humanitaarisen katastrofin. Samalla se uhkaa eurooppalaista turvallisuutta. Vaikka sodan kestosta ei ole tietoa, muuttaa se merkittävästi Euroopan ja Venäjän talousnäkymiä myös pitkällä aikavälillä: Venäjä eristyy ja taantuu, samalla kun Eurooppa, Suomi mukaan lukien, energiaomavaraistuu, vahvistuu ja kiinnittyy entistä vahvemmin transatlanttiseen yhteisöön.

Sodan välittömät talousvaikutukset Eurooppaan ovat merkittävät. Tämänhetkisten tietojen valossa esimerkiksi Euroopan keskuspankki on arvioinut skenaarioissaan sodan aiheuttamaksi tulomenetykseksi euroalueella vajaat puolitoista prosenttia kuluvan vuoden aikana.¹ Venäjä ei ole Euroopalle suuri vientimarkkina. Siksi suorat kauppavaikutukset ovat pieniä. Energian ja raaka-aineiden hinnat kuitenkin nousevat ja mahdolliset tuonnin häiriöt vääjäämättä hidastavat kasvua lyhyellä aikavälillä. Useimmat ekonomistit arvioivat, että sodan aiheuttama sokki supistaa talouden kokonaistarjontaa eli hidastaa kasvua ja nostaa inflaatiota.

Keski- ja pitkällä aikavälillä vaikutusten suuruus riippuu sodan kestosta ja laajuudesta sekä siitä, miten Eurooppa ratkaisee energiariippuvuuden Venäjältä. Keskeisin kysymys on, miten nopeasti ja millä hinnalla onnistumme korvaamaan raaka-aineiden ja energian tuontia Venäjältä.

Vihreän siirtymän merkittävä nopeuttaminen ja energiariippumattomuus Venäjältä tuo Eurooppaan joka tapauksessa uusia investointeja. Lisäinvestointeja syntyy myös merkittävästi Euroopan puolustuskyvyn parantamisesta. Samalla kriisi voi antaa vauhtia Euroopan talouksien rakenteiden uudistumiselle. Euroopan yhtenäisyyden lisääntyminen avaa ikkunan myös transatlanttisen taloudellisen yhteistyön syventämiselle. Tämä lisää länsimaiden välistä

keskinäistä kauppaa, koska Venäjältä tuotua energiaa ja raaka-aineita korvataan tuonnilla muualta ja omalla tuotannolla. Energian ja raaka-aineiden saatavuusongelmat lyhyellä aikavälillä rokottavat talouskasvua ja nopeuttavat hintojen nousua, mutta pitkän aikavälin vaikutukset voivat olla myös positiiviset. Energian säästäminen ja tehokkaampi käyttö on pian arkipäivää kaikkialla. Niukkuuden lisääntyminen tuottaa usein parhaat innovaatiot. Pysyviä talouden kasvumenetyksiä sodasta tuskin on odotettavissa.

Putinin hallinnon saldo talouden kokonaisvaltaisesta kehittämisestä on onneton: venäläisten elintaso ei keskimäärin ole kasvanut kymmeneen vuoteen ja elintasoerot ovat jatkaneet kasvuaan. Sota Ukrainassa näkyy venäläisille elintason alenemisena pitkälle tulevaisuuteen. Venäläisten varallisuus vähenee merkittävästi. Tämän kehityskaaren alussa on ennennäkemätön pakotekokonaisuus ja lopussa Euroopan energiatalouden omavaraistuminen ja länsimaisten yritysten vetäytyminen Venäjän markkinoilta.

Putinin hallinto tuskin kykene estämään länsimaisen, Venäjän taloudelle välttämättömän fyysisen ja inhimillisen pääoman ulosvirtausta saatikka houkuttelemaan sitä takaisin. Putin lienee laskelmoinut, että sen merkitys energia ja raaka-ainemarkkinoilla antaa sille niin suuren vipuvarren että oman talouden tappiot sanktioista jäävät hallittaviksi ja pieniksi. Tämä on osoittautunut suureksi virhearvioksi.

BOFIT:n alustavien laskelmien mukaan Venäjän talouden arvioidaan supistuvan bruttokansantuotteella mitattuna 10 prosenttia jo tänä vuonna. Kahteenkymmeneen prosenttiin nousseet korot, ovien sulkeutuminen länsimaisilta pääomamarkkinoilta ja epävarmuus supistavat myös venäläisten yritysten investointeja. Samalla länsimaisen teknologian viennin loppuminen ja teollisuuden koneiden ja laitteiden kallistuminen vaikeuttaa tuotantokapasiteetin ylläpitämistä pitkälle tulevaisuuteen. Sota aiheuttaakin suurella todennäköisyydellä Venäjän talouteen pysyviä kasvumenetyksiä.

Suomen Venäjän kaupan odotetaan vähenevän merkittävästi, mutta tämä ei ole sinänsä uutta. Suomen ja Venäjän välinen kauppa on vaihdellut voimakkaasti lähihistoriassa. Suhteellisesti suurin kaupan supistuminen itäisen naapurin kanssa tapahtui Suomessa 1990-luvun laman aikana, kun Suomen ja Neuvostoliiton kahdenvälinen kauppa päättyi: Suomen vienti Neuvostoliittoon väheni äkillisesti 2,4 prosentista 0,8 prosenttiin bruttokansantuotteesta talvella 1991. Suomen Venäjän vienti supistui siis liki 70 prosenttia. Tämä tapahtui keskellä pitkittynyttä talouslammaa. Laman seurauksena Suomen BKT oli vuonna 1993 yli 17 % pienempi kuin jos se olisi kasvanut keskimääräistä vauhtia vuodesta 1989 eteenpäin. Gulan-Haavio-Kilponen (2021)² arvioivat tutkimuksessaan kuitenkin, että Venäjän viennin tyrehtyminen yksistään selitti vain pienen osan (27-34 %) bruttokansantuotteen supistumisesta kahden vuoden aikana.

Venäjän osuus Suomen koko tavaraviennin arvosta oli noin 5,5 prosenttia vuonna 2021. Se vastaa vain noin puoltatoista prosenttia Suomen bruttokansantuotteesta. Suomen Pankki on arvioinut alustavasti, että sota hidastaa Suomen talouden kasvua 0,5-2 prosenttiyksikköä kuluvana vuonna ³. Samaan haarukkaan ovat päätyneet monet muutkin suomalaiset talouden ennustajat.

Talousvaikutukset voivat jäädä Suomessa pitkäkestoisiksi, jos menetettyjä Venäjän vientimarkkinoita ja Venäjän energian ja raaka-aineiden ei saada korvattua nopeasti ja Suomen investointiympäristö muuttuu Suomen maantieteellisestä sijainnista johtuen epäedulliseksi. Suomella on kuitenkin ovet auki länsimaisille sisämarkkinoille turvallisuuspoliittisten päätösten kautta. Suomen kilpailukykyä parantavilla ja talouden uudistumista edistävillä päätöksillä voimme hyötyä merkittävästi Euroopan ja transatlanttisen kaupan lisääntymisestä. Suomi avautui ja suuntautui länsimaisille markkinoille, kun se nousi lamasta 1990-luvulla. Tällä oli merkittävä vaikutus taloudelle. Niin on nytkin.

Putinin hallinnon aiheuttamaa inhimillistä, ja monelle sodan uhriksi joutuneelle peruuttamatonta, kärsimystä ei talous voi korvata.

Yhteisillä eurooppalaisilla päätöksillä voimme kuitenkin varmistaa sen, kuka on sodan lopullinen voittaja, kaikilla rintamilla. Nyt Venäjälle asetetut pakotteet vaikuttavat varmasti, mutta jatkossa joudutaan pohtimaan uusiakin keinoja. Tällaisia talouspolitiikan välineitä voivat olla rankaisuverot Venäjän energian ja raaka-aineiden viennille ja yhteinen finanssipolitiikan tuki eurooppalaiseen turvallisuuteen ja energiaomavaraisuuteen vaadittavilta investoinneilta.

Asiasanat

euroalue, Suomen talous, Ukraina, Venäjä